

патологией родов и послеродового периода уровень бесплодия возрастает в 2 раза.

Ключевые слова: *ендометрит, корова, профилактика, заболевание, воспроизводительные функции, лечение, осеменение, оплодотворение.*

#### ARTIFICIAL INSEMINATION PROCEDURE EFFICIENCY OF THE POST-SEPTIC-ENDOMETRITIS-DISEASED COWS

A. Mass, Kharkov state veterinary academy

*This article highlights the experimental research results on artificial insemination procedure efficiency & non-return rate of the post-septic-endometritis-diseased cows. The cows proved to come in heat on the early third month after calving. The cows were registered by non-complicated labor. The post-septic-endometritis-diseased cows proved to come in heat on the 5-th month after healing. The sperm overdose rate constitutes 39% by the artificial insemination procedure.*

Key words: *cow, endometritis, prophylaxis, reproductive capacity, treatment, insemination, fertilization*

УДК 619:618.19-006:636.71.8

#### ДІАГНОСТИКА ТА ЛІКУВАННЯ НОВОУТВОРЕНЬ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ У СОБАК І КІШОК

**А.О.Масс**

Харківська державна зооветеринарна академія.

*У статті представлені результати діагностики, особливості перебігу і коло можливих причин виникнення пухлин молочної залози собак і кішок та ефективність їх лікування у цих тварин. Серед патологій молочної залози як у кішок, так і у собак пухлини становлять до 40.0 % від інших захворювань (мастити, мастопатії).*

*Більш оптимальним лікуванням захворювання є поєднання екстирпації пухлин молочної залози з наступним призначенням імуностимуляторів.*

Ключові слова : **пухлина, молочна залоза, собака, дослідження, кішка, видалення.**

Патологія молочної залози у собак і кішок зустрічається дуже часто і займає значне місце серед акушерсько-гінекологічної патології.

Серед захворювань молочних залоз найбільш поширеними є такі патології, як мастит, гіпогалактія, псевдолактація, мастопатія та новоутворення. У м'ясоїдних ці патології мають зовсім інший перебіг аніж у корів; в останніх на вивчення питань захворювань молочної залози завжди була звернена увага багатьох дослідників. Практично ні одна із цих проблем у собак і кішок ще не має свого кінцевого вирішення.

Визначення причини злоякісного росту клітин є однією з найважливіших у сучасній біології, і тому на сьогодні у багатьох країнах світу проводяться дослідження, спрямовані на в'ясування етіології, патогенезу, розробку методів профілактики, ранньої діагностики і лікування пухлинних захворювань тварин. Основними причинами їх виникнення (43 %) відзначаються патології вагітності і пологів, порушення періодичності і повноцінності статевих циклів, різні захворювання матки та молочних залоз.

Кореляції частоти виникнення пухлин молочних залоз із породою собак чітко не виявлено, при цьому захворювання уражує переважно собак малих і середніх розмірів, що пов'язано з більшою тривалістю життя цих собак.

Стрічаються як поодинокі, так і множинні пухлини. Якщо локалізація поодиноких пухлин молочних залоз різноманітна, то множинними новоутвореннями уражаються переважно каудальні пакети молочних залоз [4].

Пухлини молочної залози становлять від 49 до 68 % усіх новоутворень у сук. У кішок онкологічні ураження молочних залоз стрічаються не так часто, як у собак, але стоять на третьому місці за частотою локалізації на тілі та виявляються злоякісними у 90 % випадків. Середній вік захворювання у кішок - 10 років. При злоякісних пухлинах від 60 до 80 % кішок помирають в період 1 року від рецидивів або метастазів [1].

Пухлини добре пальпуються у вигляді рухливих округлих, гладких, або горбкуватих утворень, мають щільну консистенцію та виражену сполучнотканинну капсулу. Іноді стрічаються декілька новоутворень, котрі розташовані в рядок з однієї сторони, що обумовлене анатомічними особливостями роз'єданого лімфообігу і кровообігу [2].

З розвитком рухомість пухлини може зберігатися, або змінюватися у зв'язку з проростанням в оточуючі тканини, що свідчить про другу стадію патологічного процесу. При цьому можливе незначне збільшення відповідних регіональних лімфатичних вузлів, де виявляють перші метастази, при переході процесу в третю стадію — з'являються виразки, гнійно - некротичні спливи з пухлин. Для четвертої стадії характерні метастази в легені і інші органи. У цих випадках хірургічне втручання не доцільне, так як прогноз несприятливий. Діагностика пухлин здійснюється за допомогою звичайних методів клінічного дослідження хворих тварин, яка включає цитологічні і рентгенологічні методи.

Відсутність капсули, чітких меж, виникнення виразок і метастазів свідчать про злоякісність пухлин. Проте кінцевий діагноз ставлять тільки після гістологічного дослідження і мікроскопії пунктату [5].

Основний спосіб лікування пухлин у тварин - хірургічний. У деяких випадках оперативне видалення пухлин повинно поєднуватися з використанням хіміотерапевтичних препаратів і гормональних засобів. Використання променевої терапії в клінічній ветеринарії обмежене за багатьма причинами [3].

Рішення проблеми злоякісного росту клітин пов'язане з розшифруванням механізмів канцерогенезу і встановленням біологічної сутності пухлинної клітини. Вченні і практикуючі лікарі пропонують багато методів лікування, але причини виникнення пухлин ще вивчаються і панацеї для їх лікування ще не винайшли.

Метою нашої роботи було:

1. Встановити розповсюдженість у собак і кішок пухлин молочної залози
2. Вивчити особливості перебігу і з'ясувати коло можливих причин патології молочної залози.
3. Визначити ефективність різних схем лікування собак і кішок з новоутвореннями молочних залоз.

**Матеріали і методи досліджень.** Матеріалом для проведення нашої роботи були 20 собак і 13 кішок із ураженням молочної залози, котрі надходили для лікування до державної лікарні ветеринарної медицини Київського району м. Харкова та на кафедру акушерства, гінекології і

біотехнології розмноження тварин ХДЗВА у період з 12 жовтня 2003 року по 15 травня 2007 року. Всі тварини належали приватним особам.

При прийомі тварин робили їх реєстрацію, збирали деталізований анамнез, проводили загальне клінічне обстеження і дослідження молочної залози. Останнє складалося з огляду, пальпації і пробного здоювання секрету молочної залози, з його наступною оцінкою. Пальпацію пакетів молочних залоз проводили з обов'язковим дослідженням регіонарних лімфовузлів (пахових і пахвинних). При наявності необхідних показань, направляли секрет (ексудат) молочної залози до лабораторії для встановлення чутливості виділеної мікрофлори до антибіотиків. У випадку оперативного втручання при новоутвореннях молочної залози збирали патологічний матеріал для гістологічного дослідження, диференціальної діагностики виду пухлин. При клінічному огляді виявляли пухлини молочної залози у собак і кішок. У деяких тварин вони були розміром зі зернятко, у деяких розростались до розмірів лісового горіха, яблука і більше. Оглядом і пальпацією визначали локалізацію пухлини, її консистенцію, рухомість, зв'язок з оточуючими тканинами, ступінь порушення функції органа. Кінцевий діагноз ставили тільки після гістологічного дослідження і мікроскопії пунктату. При вивченні причини патології молочної залози піддавали аналізу і інтерпретації дані анамнезу, клінічного прояву, перебігу захворювання.

Тварин із пухлинами молочної залози піддавали оперативному лікуванню з екстирпацією новоутворення з оточуючими тканинами молочної залози, при цьому тваринам однієї групи після хірургічного втручання призначали внутрішньом'язово імуностимулюючий препарат „Достім” у дозі 0,5 мл для кішок і 1-2 мл, залежно від маси тіла, для сук. Достім діє на Т-систему імунітету і фагоцити, забезпечуючи активацію імунних реакцій, у тому числі і протиінфекційних. Достім є сильним індуктором ендогенного інтерферону і активатором системи комплементу в організмі. Під дією препарату посилюється фагоцитоз, підвищується антитоксична активність альвеолярних і печінкових макрофагів. У результаті значно збільшується здатність організму до опору різним пошкоджувальним факторам - мікробам, вірусам, токсинам, а також збільшується антитоксична стійкість до стресуючих факторів довкілля і розвитку злоякісних пухлин.

Підготовка тварин до операції.

За 3-4 дні тварині вводили вікасол (1 мл внутрішньом'язово 1 раз у день), аскорбінову кислоту у вигляді 5%-го розчину (внутрішньом'язово - 1 мл кішці, 2-3 мл собаці), етамзілат (внутрішньом'язово 1 раз на день 1 мл кішці, 2-3 мл - собаці). Тварину, якій призначали операцію, за день до оперативного втручання купали і за 12-18 годин переставали давати корм, але дозволяли пити воду досхочу.

За годину до операції вводили антибіотик — цефтріаксон 20 тис. од на один кг живої маси, внутрішньом'язово.

Стерилізацію інструментів та шовного матеріалу і підготовку операційного поля готували за загальними правилами хірургії. Знеболювання та фіксацію тварини проводили під змішаною нейролептанальгезією, використовуючи внутрішньом'язово препарати: рометар 2 %; 0,1 мл/кг живої маси тварини і каліпсовет 0,08 мл/кг, який вводили через 15 хвилин після введення рометару. За 5-15 хвилин до введення цих препаратів проводили премедикацію тварини 1% розчином атропіну сульфату в дозі 0,1 мл/кг внутрішньом'язово.

При проведенні операції тварину фіксували на спині. Післяопераційний догляд, лікування і спостереження полягали в наступному: тварині надали спокій, рекомендували давати корм, який легко перетравлюється, декілька днів тварина знаходилась в одягнутому на ньому спеціальному биндажі. З другого дня після операції тварину виходили. Спостерігали за тваринами протягом 2 місяців після хірургічного втручання, звертаючи увагу на загальний стан тварини швидкість та якість загоєння ран, наявність ускладнень, рецидивів пухлин.

**Результати досліджень.** Аналіз анамнестичних даних 20 собак і 13 кішок із патологіями молочних залоз виявив, що мастит становить 10,0 % у собак і 7,7 % - у кішок; гіпогалактія – 5,0 % у собак і 7,7 % - у кішок; псевдолактація становить 20,0 % у собак і 15,4 % - у кішок; мастопатія - 25,0 % у собак, 30,8 % - у кішок; пухлини молочних залоз становлять 40,0 % у собак і 38,4 % - у кішок.

Мастопатію і пухлини молочних залоз реєстрували частіше у тварин старших 6-8 років, та менше у тварин віком до 5 років. У собак, яких було прооперовано у зв'язку з новоутвореннями молочних залоз, було виявлено, що в анамнезі у 2 собак відзначались перехворювання на мастит, у 2 собак і у 2 кішок перехворювання мастопатією. Також у деяких тварин відзначалось порушення характеру тічки.

Стрічались як поодинокі, так і множинні пухлини. Якщо локалізація поодиноких мастопатійних вузлів і пухлин молочних залоз різноманітна, то множинними пухлинами були уражені переважно каудальні пакети молочних залоз.

#### 1. Розповсюдженість патологій молочної залози за період спостережень

| Види патологій<br>молочних залоз | Види тварин |        |       |        |
|----------------------------------|-------------|--------|-------|--------|
|                                  | собаки      |        | кішки |        |
| Мастит                           | 2           | 10,0 % | 1     | 7,7 %  |
| Гіпогалактія                     | 1           | 5,0 %  | 1     | 7,7 %  |
| Псевдолактація                   | 4           | 20,0 % | 2     | 15,4 % |
| Мастопатія                       | 5           | 25,0 % | 4     | 30,8 % |
| Пухлини                          | 8           | 40,0 % | 5     | 38,4 % |
| Всього                           | 20          |        | 13    |        |

Після проведеного анамнезу було виявлено, що новоутворення молочної залози стрічались частіше у собак віком від 6 - 14 років, у кішок віком від 5 - 10 років. Частіше стрічались пухлини у ротвейлерів, пінчерів; у безпородних кішок. У 3 собак і у 1 кішки відмітили подовжений еструс. У 4 собак і у 2 кішок в анамнезі присутня німфоманія; 2 собаки і 2 кішки перехворіли мастопатією; 2 кішкам і 1 собаці призначили гормональні препарати.

Також встановлено, що 4 собаки і 2 кішки зовсім не народжували; 2 собаки і 1 кішка народжували один раз; більше трьох раз народжували 2 собаки і 1 кішка.

Із 33 тварин, що потрапили до клініки, новоутворення молочних залоз спостерігалось у 8 собак і 5 кішок. Пухлини, при дослідженні, добре пальпувались у вигляді рухливих, гладких або бугристих утворень різного розміру, мали щільну консистенцію та, у деяких випадках, виражену сполучнотканинну капсулу. В одних тварин пухлини поодинокі, а у інших множинні. Збільшення регіональних лімфатичних вузлів у тварин не виявлені, виразок і гнійно - некротичних спливів із пухлин не було. Всі тварини з

пухлинами молочної залози піддавалися оперативному лікуванню з екстирпацією новоутворення і оточуючих тканин молочної залози.

Після операції, 4 собакам і 3 кішкам призначили імуностимулюючий препарат „Достім” у дозі 0,5 мл для кішок і 1 - 2 мл, залежно від маси тіла, для сук, внутрішньом'язово 1 раз на 10 днів.

Тваринам першої і другої групи призначили цефазолін 20 мг/кг на добу за 3 прийоми, внутрішньом'язово на протязі восьми днів.

Імунітет у тварин, яких прооперували з приводу новоутворень, а їм вже виповнилось більше 7 років - слабкий. Тому підтримка організму імуностимулюючим препаратом дала більш ефективніші результати. Тварини видужували швидше: скоріше загоїлися рани, температура майже не піднімалась, апетит з'являвся вже на другий день після операції. Ускладнення після операції спостерігалось у однієї собаки і в однієї кішки, яким не вводили препарат Достім.

## 2. Порівняльна ефективність лікування собак і кішок

| Показники ефективності лікування | Методи лікування |                    |             |                    |
|----------------------------------|------------------|--------------------|-------------|--------------------|
|                                  | Собаки           |                    | Кішки       |                    |
|                                  | хірургічний      | хірургічний+достім | хірургічний | хірургічний+достім |
| Тривалість лікування, дн.        | 20               | 25                 | 25          | 20                 |
| Кількість тварин                 | 4                | 4                  | 2           | 3                  |
| Ускладнення                      | 1                | -                  | 1           | -                  |
| Одужало                          | 4                | 4                  | 2           | 3                  |
| Ефективність лікування, %        | 75               | 100                | 50          | 100                |

**Обговорення результатів досліджень.** Нами було досліджено 20 собак і 13 кішок. Серед досліджених тварин із мастопатією і новоутвореннями стрічались переважно тварини віком 6 - 14 років, кімнатного утримання, різних порід: ердельтер'єри, пінчери, ротвейлери - серед собак і безпородні, ангорські, сіамські - серед кішок. Уражені були найчастіше каудальні пакети молочних залоз. Мастопатію і пухлини молочних залоз реєстрували частіше у тварин старших 6-8 років та менше у тварин віком до 5 років. У собак, яких було прооперовано, у зв'язку з новоутвореннями молочних залоз, було виявлено, що в анамнезі у 2 собак відзначались перехворювання маститом, у 2 собак і у 2 кішок перехворювання мастопатією. Також у деяких тварин відзначалось порушення характеру тічки.

Стрічались як поодинокі, так і множинні мастопатійні вузлики і пухлини, при цьому множинними мастопатійними вузлами і пухлинами були уражені переважно каудальні пакети молочних залоз. Часто через велику вірогідність появи рецидивів і метастазів в інших органах після таких складних оперативних втручань не завжди можна очікувати сприятливий результат операції. Уведення після операції імуностимулюючого препарату Достім групі тварин дало кращі результати.

### Висновки:

1. Серед патологій молочної залози як у кішок, так і у собак пухлини становлять до 40,0 % від інших захворювань.

2. Більш оптимальним лікуванням захворювання є поєднання екстирпації пухлин молочної залози з наступним призначенням імуностимуляторів.

3. Для зниження вірогідності розвитку пухлин молочної залози, особливо у випадках, коли тварина не призначена для розведення, потрібно проводити кастрацію самки до першої тічки.

4. При пухлинах не варто забувати про можливість консервативного лікування, раннє призначення якого може бути досить дієвим, але при більш тяжких ураженнях обов'язково потрібно проводити хірургічне втручання, а після цього проводити терапію, направлену на попередження рецидиву пухлини.

### **Бібліографічний список**

1. Аллен В. 3. Полный курс акушерства и гинекологии собак. (2-е изд. исп. и дополн. Гэри К.У. Инглэнд.). - Москва: АКВАРИУМ ЛТД, 2002. - 448 с.
2. Белов А. Д., Данилов Е. П. Болезни собак. - Москва, 1990. - 368 с.
3. Болдырева Е. М., Минаева С. А. Риск возникновения опухолей молочной железы у нестерилизованных животных // Ветеринария. - 1999. - № 10.
4. Домосканова И. В. Удаление опухоли молочных желез у собак. Рецидивы и осложнения после удаления опухолей молочных желез у собак // Ветеринария. - № 10, 12. - Москва, 2000.
5. Куприянова Е. Новообразования молочной железы у собак. Анализ. / Ветеринарная газета № 4, 1999.
6. Онкологические заболевания мелких домашних животных / Под ред. Ричарда А.С. Уайта (Пер. с англ. Махиянова Е.Б.). – Москва: ЮОО "Аквариум ЛТД", 2003. - 352 с.

### **ДИАГНОСТИКА И ЛЕЧЕНИЕ НОВООБРАЗОВАНИЙ МОЛОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ У СОБАК И КОШЕК**

А.А.Масс, Харьковская государственная зооветеринарная академия.

*В статье представлены результаты диагностики, особенности течения и круг возможных причин возникновения опухолей молочной железы собак и кошек и эффективность их лечения. Среди патологий молочной железы как у кошек, так и у собак опухоли составляют до 40,0 % от других заболеваний.*

*Более оптимальным лечением заболевания является объединение экстирпации опухолей молочной железы с последующим назначением иммуностимуляторов*

*Ключевые слова: пухлина, молочна залоза, собака, дослідження, кішка, видалення.*

### **THE MAMMARY GLAND TUMOR DIAGNOSTICS & TREATMENT OF THE CATS & DOGS**

A.Mass, Kharkov state veterinary academy

*This article highlights the experimental research results on the mammary gland tumor diagnostics & treatment of the cats & dogs. The mammary gland tumor origin, disease course & treatment efficiency of the animals were investigated. The tumors equal 40,0% in the total amount of the mammary gland pathology of the cats & dogs. Operation seems to be optimal disease treatment by subsequent immunological stimulators administration.*

*Key words: tumor, mammary gland, dog, investigation, cat, operation.*